

Yeni Dini Akımların Orta Asya Gençliği Üzerindeki Etkileri ve Din Eğitiminin Rolü

Bukatça AKİMİJAN KYZY

Kastamonu Üniversitesi; katchaakimjan@gmail.com

Özet

Orta Asya ülkelerinde radikal İslam'ın yayılması ve buna en çok katılımın gençler arasında olması bölgenin geleceğini yakından ilgilendiren konudur. Ayrıca küreselleşen dünya ile birlikte gençlerin kimlik arayışındaki algı değişmektedir. Kimlik arayışında gence güven duygusu aşılama ve hayat felsefesi kazandırmada etkili olan din, doğru öğretilmediğinde istenmedik sonuçların ortaya çıkması olasıdır. Orta Asya devletlerinde din, bağımsızlıktan sonra gençlerin en çok rağbet gösterdikleri konu olduğu araştırmalar sonucu ortaya konulmaktadır. Bu yüzden gençlerin kimlik arayışında dinin ve din eğitiminin olumlu ya da olumsuz katkısı araştırılmalıdır. Bunun yanı sıra gencin aldığı din eğitiminin hangi dinin eğitimi olduğu, kaynağı ve araçları da irdelenmesi gereken bir diğer önemli konudur. Bu bağlamda bizim araştırmamızda şu sorulara cevap aranacaktır:

Gençlerin kimlik arayışında dinin etkisi var mıdır? Gençlerde kimliğin oluşumunda yeni dini akımların etkisi ne derecedir? Orta Asya gençliği üzerindeki dinin zararlı etkisi ve bunun önlenmesinde din eğitiminin rolü nedir?

Bu araştırmada gençlerin kimlik arayışında önemli yere sahip olan dini görmezden gelmek yerine, onların bu arayışına sağlıklı ve yeterli düzeyde cevap verebilecek sağlıklı din eğitiminin farkına varılması gerektiği üzerinde durulacaktır. Çünkü din insanın manevi gelişimini sağlayan faktörlerin başında gelmektedir. Eğer gençlere sağlıklı din eğitimi verilmezse, bölgede aktif faaliyet yürüten diğer radikal dini hareketler dini bilgisi zayıf veya hiç olmayan gençliği kendi içine çekmeye devam edeceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Kimlik, Gençlik, Orta Asya, Yeni Dini Akımlar.

The Effects of New Religious Movements on Central Asia's Youth and The Role of Religious Education

Abstract

The spread of radical Islam in Central Asian countries and the fact that the highest participation is among the youth, is something that closely relates to the future of the region. In addition, with the globalizing world the perception in the identity seek of youth is changing. Religion instills a sense of confidence and a life philosophy to a youngster seeking an identity, but if religion is not thought correctly, then it is possible to have undesired consequences. Studies indicate that following independence in Central Asian countries, the most popular subject among youth has become religion. Therefore, the positive and negative contributions of religion and religious education must be examined. In addition, it is another important matter to analyse the religious education to see which religion's education it is, what is the source and what tools are being used. In this context, our study will be looking to answer the following questions:

Does religion influence the search for identity by youngsters? To what extent are the effect of new religious movements on the formation of identity in young people? What is the harmful effect of religion on Central Asian youth and what effect does religion have on preventing this?

In this research, we will emphasize the need to become aware of the need to have a healthy religious education that can correctly and sufficiently satisfy the search for identity, rather than ignoring religion which has an important place in the search for identity by young people. Because religion is the leading factor in ensuring the spiritual development of a person. If we fail to provide a healthy religious education to young people, the other radical religious movements actively operating in the area will continue to attract young people with poor or no religious knowledge.

Key words: Religious Education, Identity, Youth, Central Asia, New Religious Movements

1 GİRİŞ

Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte kurulan Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri, yeni dönemde birçok siyasi, kültürel ve dini problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu problemlerin başında insanların manevi boşluğunu çeşitli yollarla tatmin etme arayışları geldiğini söyleyebiliriz. Sovyet dönemindeki ateist anlayış ve dini alandaki eksiklikler ve boşluk kendini bariz bir şekilde göstermiştir. Manevi alandaki bu boşluk iki şekilde doldurulmaya çalışılmıştır. Birincisi, Hıristiyan misyonerler aracılığıyla maddi ve manevi yöndeki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. İkincisi ise, Orta Doğu kökenli, daha çok Selefi-Vehhabi zihniyeti etrafında şekillenen radikal-dini İslami akımlar etkili olmaya başlamışlardır. Orta Asya'daki misyonerlik faaliyetler daha geniş kapsamlı çalışmanın konusu olacağından bu çalışma bölgede etkin olarak faaliyet yürüten İslam dini akımları ile sınırlandırılmıştır (Ülger: 2008: 446). Bu akımlardan özellikle Hizbut Tahrir, Tebliğ Cemaati, İslami Rönesans Partisi, Özbekistan İslam Hareketi gibi akımların genel özellikleri ve faaliyetlerinden, gençler üzerindeki olumlu veya olumsuz etkisi üzerinde durulmuştur.

Bağımsızlıktan sonra Orta Asya'da İslami topluluklar aktif şekilde faaliyet yürütmeye başlamıştır. Bu yeni dini çeşitlilik sadece İslami propagandacıların farklı ülkelerden gelmelerinden değil, aynı zamanda her bir kanalın farklı maddi kaynaklara, yaklaşımlara,

değerlere, amaçlara ve metotlara sahip olmasından da kaynaklanmaktadır. Kimi gruplar politik bir varlığa kavuşup, siyasi ajandalarını uygulamaya çalışırken, kimi gruplar ise siyasetten uzak durup, eğitim ve İslam'ın kitlelere yeniden tanıtılması gibi propaganda faaliyetlerine yoğunlaşmaktadırlar. İslami bir yönetim anlayışının benimsenmesini hedefleyen bazı hareketler statükoyla şiddet yoluyla mücadele edilmesini savunurken, aynı hedefe sahip başka gruplar ise şiddeti bir araç olarak reddetmektedir. Başta ABD, Rusya ve İngiltere olmak üzere Batılı ülkeler tarafından kökten dinci olmak, Taliban'la işbirliği yapmak ve El Kaide gibi uluslararası terör örgütlerine destek vermekle suçlanan hareketler bulunduğu gibi, aynı çevrelerce ılımlı İslam'ın bölgedeki varlığına örnek olarak gösterilen gruplar da mevcuttur (Bozbeý: 2011: 24). Orta Asya'da faaliyet yürüten çeşitli dini gruplardan en dikkat çeken ve öne çıkanlarına kısaca değinelim.

1.1 Özbekistan İslami Hareketi

Özbekistan İslami Hareketi Orta Asya'daki en büyük siyasi İslam örgütü olarak bilinmektedir. Özbekistan'da 1991 sonrası ortaya çıkan çok sayıda İslamcı örgüt birleşerek 1996'da Özbekistan İslami Hareketi'ni kurmuşlardır. İktidarı devirip yerine bir İslam devleti kurma yönündeki niyetlerini açıkça ortaya koyan bu yeni hareketin kurucuları arasında Tahir Yoldashev ile Vahhabiliğin katı kurallarıyla yetiştirilmiş Cuma Namangani dikkat çekmektedir (Bodur: 2004: 200).

Özbekistan İslami Hareketi bünyesinde Özbeklerin dışında Tacik ve Kırgız gibi diğer uluslara mensup olanlar da yer almaktadır. Partinin amacı öncelikle İslam Kerimov rejimini yıkıp, Özbekistan'ı kurtarmak, ardından diğer ülkeleri Orta Asya İslam Hilafeti çatısı altında bir arada toplamaktır. Özbekistan İslami Hareketi bu hedefe ulaşmak için Hizbut Tahrir'den farklı olarak şiddete başvurmayı meşru kabul etmektedir. 1999 yılında Taşkent'te patlayan bombalardan dolayı yönetim Özbekistan İslami Hareketini suçlamış, bunun üzerine kuşku duyulan dindarlar sempatican kabul edilerek tutuklanmış ve ağır cezalara çarptırılmıştır. Bu olay üzerine Özbekistan İslami Hareketi, rejime karşı silahlı mücadele başlattığını duyurmuştur. 2001 yılında Cuma (Namangani) Hocaev'in Afganistan'da öldürülmesiyle teşkilat eski gücünü kaybetmiştir (Ülger: 2008: 452). 2003 yılında Afganistan ABD tarafından işgal edildiği zaman, El-Kaide ile beraber Özbekistan İslami Hareketi de büyük darbe yemiştir. Bunun sonucu dağılmalar yaşanmış ve grubun büyük çoğunluğu daha sonra ortaya çıkan İŞİD'e katılma kararı almıştır. Gençler arasında katılım yüksek olduğunu ise ülke içerisinde kendini tam olarak ifade edemediğinden kendini ifade etmenin farklı yolu olarak silahlı mücadeleyi tercih ettiklerini söyleyebiliriz (Malaşenko, Tsentralnoy, ve iznutri: 2015). Orta Asya ülkelerine baktığımızda ekonomik olarak zayıf durumdadılar. Bu zaafiyeti dini akımlar kendi lehine kullanabiliyorlar.

Kerimov rejimini Özbekistan İslami Hareketi tarafından Müslümanlara baskı uygulayan bir "kafir" olarak kabul ediliyor olması ve örgütün amacının tüm Türkistan'ı içine alacak bir İslam devletini kuracak mücadeleyi vermeyi amaçlaması bu örgütün El-Kaide ile arasındaki ilişkiyi anlamlı kılan sebeptir. Özbekistan İslami Hareketi ABD vatandaşı dağcılar Kırgızistan sınırları içerisinde kaçırması sonucunda ABD Dışişleri Bakanlığı 2000 yılının Ağustos ayında örgütü terörist örgüt olarak ilan etmiştir. 2001 Mayıs'ında Taliban yetkilileri ve bin Ladin Özbekistan İslami Hareketi'nin lideri Cuma Namangani'yi daha sonra O55 Tugay olarak ünlenecek olan, aralarında Özbekler, Türkler, Uygurlar, Pakistanlılar ve Çeçenlerin de bulunduğu Afganistanlı olmayan militanlardan oluşan bir birimin başına atamıştır. Bu örnek bize göstermektedir ki Özbekistan İslami Hareketi, başta Kerimov'u devirmek gibi dar bir hedefe odaklanmış olan bir örgütten Vahhabi-Selefi eğilimin özelliklerini taşıyan ve küresel cihat anlayışına sahip bir harekete dönüşmüştür. Örgütün 2004 yılı içerisinde Özbekistan'da düzenlediği çeşitli intihar saldırılar El Kaide etkisini bir kez daha gözler önüne sermiştir (Köstem: 2010:188).

1.2 Hizbu't-Tahrir-i İslami

Vahhabilerin Fergana Vadisinde bilhassa Özbekler arasında faaliyetlerini sürdürme ve taraftar kazanma teşebbüslerinin altında Basmaç Hareketi sonrasında çok sayıda Özbeğin Hicaz'a göç etmesi ve bilahare bunların Vahhabilerce kolayca kullanılması, bu bölgedeki başarının tüm Orta Asya'yı etkilemesi düşüncesi, ayrıca Kırgızistan'da yaşayan Özbekler arasında bu hareketi yayma girişimi ile bölge ülkeleri arasında bir çatışmaya sebebiyet vermesi gibi siyasal nedenlerin yattığını söyleyebiliriz. Daha sonra Vahhabilik, Kırgızistan'ın Celalabad bölgesinde imamlık yapan ve halkı "kafirlerle, imansızlarla savaş" sloganı altında cihat (kutsal savaş)'a kışkırtan vaazları ile dikkati çeken Tursunbayev'in kurduğu tövbe örgütü, 1992 yılında bölgede etkili olan "Adalet Birliği" ve yine Fergana orijinli militan İslami örgüt olan "İslam Leşgeri" (İslam Ordusu) yolu ile taban oluşturma faaliyetlerini sürdürmüştür.

Suud'luların daha perestroika politikası kapsamında Orta Asya'ya Vahhabilik ihraç ettiği ve buralardaki cami medrese inşaatlarında kullanılmak üzere önemli mali destekte buldukları bilinmektedir. Böylece Vahhabilerin Özbekistan, Kırgızistan ve diğer bölgelerdeki İslami eğitim merkezleri ve medrese açmak suretiyle kolayca etkilenebilen ve dünyada olup biten birçok şeyden habersiz fakir gençleri, Vahhabilik doktrini çerçevesinde aktif hale getirmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Nitekim bu küçük yaştaki öğrenciler arasında tevhid, cihat, tekfir, şirk, taklit gibi temaların etrafında yoğunlaşan din eğitimi vererek bunları etkilemeye çalışan Vahhabiliğin dayandığı temel, kendileri dışındakileri "öteki" olarak görüp, Müslüman dahi olsalar, onları kafir olarak damgaladıkları göz önünde bulundurulursa, Orta Asya'da bölgeselciliği ve kabileciliği de kullanarak kırsal bölgelerden topladıkları fakir gençleri etkilemek suretiyle siyasal istikrarsızlığa yol açtığı görülmektedir (Bodur: 2004: 202).

Vahhabi doktrinden etkilenmiş olmakla beraber, ciddi farklılıklar gösterdiği düşünülen Hizbu't-Tahrir, faal olduğu ülkelerde silahlı mücadele olmadan, barışçıl yollarla şeriat düzenini hakim kılmayı amaçlar. Kendi tanımına göre Hizbu't-Tahrir'nin amacı, İslami hayatı Müslüman topluluklar arasında yeniden hakim kılmak ve İslam davasını tüm dünyaya ulaştırmaktır. Tüm dünya Müslümanlarını tek bir halifelik çevresinde birleştirmeyi hedefleyen hareket, Ortadoğu ve Orta Asya'da yasaklanmıştır, ancak birçok ülkede yer altı faaliyetlerini sürdürmektedir (Bozbeý: 2011: 25). Hizbu't-Tahrir Orta Asya'nın yeniden İslamlaştırılmasını

hedeflemektedir. Hizbu't-Tahrir'in siyasi gündemi, Orta Asya'da sosyal adaletsizlikleri İslami yöntemlerle giderme fikri üzerine kuruludur. Bu grup tarafından dağıtılan risale ve benzeri propaganda materyallerinde yolsuzluk ve yoksulluk gibi sosyal problemlerin şeriat düzeninin kurulmasıyla sona ereceği ifade edilmektedir. Yine de büyük ekonomik problemlerle ve yaygın yolsuzlukla mücadele eden Orta Asya gençliği için altyapısı zayıf bile olsa bu somut çözümler cezbedicidir. Özellikle de sosyo-ekonomik güvencesi bulunmayan kadınlar ve göçmen işçiler gibi ekonomik olarak kırılgan kesimlerin Hizbu't-Tahrir'i kendilerine yakın gördükleri bilinmektedir (Bozbey: 2011: 25-26). En çok Özbekistan'da sempati toplamış olan Hizbu't-Tahrir'nin Kırgızistan'da özellikle ülkenin güneyinde yaşayan Özbek asıllılarca desteklendiği bilinmektedir (Bozbey: 2011: 27).

1.3 İslami Yeniden Doğuş Partisi

İlk etapta İslami Yeniden Doğuş Partisi adıyla fundamentalist eğilimli siyasal bir hareket olarak, Sovyetler Birliğinin dağılmasından birkaç ay sonra, 9 Haziran 1990 tarihinde Astrahan şehrinde kuruldu. Sovyetler Birliğinde yaşayan tüm Müslümanları birleştirmeyi amaçlayan panislamist karakterdeki bu partinin programında İslami prensiplere dayalı olarak sosyo-kültürel, siyasal ve ekonomik hayatın düzenleneceği vurgulanmaktadır (Bodur: 2004: 199).

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra İslami Yeniden Doğuş Partisinin taraftarları değişik Orta Asya Cumhuriyetlerinde ayrı partilere bölünerek, tüm ulusları birleştirme ideolojisinden vazgeçmiştir. Bunlardan Tacikistan İslami Rönesans Partisi, Talibanın maddi ve Lojistik desteğini elde ederek, 1990'larda kanlı Tacikistan iç savaşında savaşıyan taraflardan biri olmuştur. Adı geçen örgüt, 1997 Barış antlaşmasıyla siyasal parti olarak tanınmış ve seçimlerde oldukça düşük oy almasına rağmen, kurulan hükümette yer almıştır. İslam Rönesans Partisinin 2006 yılında yapılan kongresinde Said Abdullah Nuri başkanlık görevinden ayrılmış ve yerine Muhittin Kabiri seçilmiştir. Daha ilımlı çizgide olan Kabiri, İslami Rönesans Partisinin çizgisini "muhafazakar hükümet politikaları ile radikal dini akımlar arasında itidal yolu" şeklinde tanımlamaktadır. 2006 yılında hükümetin okullarda başörtü yasağı uygulaması, camilere kadın ve çocukların girmesini yasaklaması, Kabiri'ye göre aşırı eğilimleri güçlendirecektir.

1.4 Tebliğ Cemaati

Tebliğ-i Cemaat (Tebliğ) Muhammed İlyas Kandehevi tarafından 1926 yılında Kuzey Hindistan'da kurulan ve İslam'da "tecdid"i hedefleyen bir harekettir. Modernleşmenin kısılcındaki İslam inancının "orijinal" köklerine geri dönmesini savunan Selefi bir düşünce olarak ortaya çıkan Deobandi hareketinin bir parçasıdır.

Tebliğ faaliyetlerini dindar olmayan Müslümanlarla birebir görüşme yoluyla sürdüren ve gönüllülük esasına dayanan bir grassroots hareketi olarak görülebilir. Bu dönemde, daha az dindar Müslümanlar olarak gördükleri Kuzey Kırgızistan ve Kazakistan Müslümanlarına ulaşmaya çalışan Tebliğ, günümüzde Türkmenistan dışında tüm Orta Asya cumhuriyetlerinde etkindir. Pakistan ve Hindistan'da eğitim gören yerel mensuplarca sürdürülen faaliyetler bugün Fergana Vadisi'nde yoğunluk kazanmıştır (Bozbey: 2011: 31).

Orta Asya'da "Davatçılar" olarak tanınan Pakistan kökenli dini grup, ülkedeki mensupları itibarıyla tamamen yerli bir yapıya kavuşmuştur. Cami merkezli çalışma yürüten Tebliğ Cemaatinde tebliğciler (daavatçılar) 3 günlük, 40 günlük ve 4 aylık sürelerle tebliğe çıkmaktadırlar. En ücra köşeye varıncaya kadar her yerleşim birimine gidilen bu çalışmalarda üç günlük periyodlar yoğunluk teşkil etmektedir. Bu süre içinde katılımcıların bütün irtibatları kesilmekte, sadece Cemaatin tebliğ ve okuma çalışmaları ile ilgilenmeleri sağlanmaktadır. Camideki toplantılarda Hintli alim Muhammed Zekeriya Kandehevi'nin faziletlerle ilgili kitapları okunmaktadır (Cebeci: 2016: 115).

Bugün Tebliğ'in Orta Asya'da çoğu Kırgızistan'da olmak üzere 10.000 mensubu bulunduğu düşünülmektedir. Kırgız, Kazak ve Özbek ülke makamları Tebliğ'i aşırılık yanlısı ve terörist olarak nitelendirmektedirler. Bu nedenle hareket Özbekistan'da yasaklanmış, Kırgızistan'da ise yasaklanması konusunda çalışmalar sürdürülmektedir. Kazakistan'da ise Astana Şehir Mahkemesi tarafından Şubat 2013'te aşırılık yanlısı olarak nitelendirilmiş ve Tebliğ Cemaati'ne ait 205 temsilciliğin faaliyetleri yasaklanmıştır (Dünya Bülteni, 14 mart 2018).

Sadece Kırgızistan örneğindeki farklı bir mezhep iddiası olmayan Türkiye kaynaklı, Süleyman Efendi Cemaati, Aziz Mahmut Hudai Cemaati, Risalei Nur Cemaati ve Menzil Cemaati diye bilinen dini cemaatlerin varlığı dini akımların çeşitliliğine sadece bir örnektir. Bunlardan Fethullah Gülen Cemaati ise, dini argümanları da kullanarak, ticari ve siyasi amaçları güden bir yapıya sahiptir. Sahip oldukları eğitim kurumları vasıtasıyla itibar ve çevre kazanarak, sembollerinden ve göstergelerinden arındırılmış, Hıristiyan dünya ile bütünleşik bir İslam anlayışını dünyada egemen kılma peşindedir. Özellikle eğitim kurumlarındaki faaliyetler çerçevesinde Kırgız Devlet kademelerindeki yöneticiler üzerinde önemli ölçüde etkili oldukları bilinmektedir. Ayrıca bu grup Kırgızistan'da "Adep Başatı" adı ile Fethullahçılığın yerli versiyonunun kurulmasına öncülük etmiştir (Cebeci: 2016: 115).

Orta Asya'da faaliyet yürüten İslami hareketlere devletlerin verdiği tepki de burada belirleyici rol oynar. Dışa kapalı, baskıcı ve hatta totaliter olan Türkmenistan ve Özbekistan gibi ülkeler, resmi dini görüşlerin dışında hiçbir dini fikre hayat şansı tanımadığı, bu düşünceleri "Vahhabilik", "İslami kökten dincilik", "yıkıcı dış etki", "terörizm" gibi yaftalarla etiketleyerek, toplumdan daha fazla tepki çektikleri söylenebilir.

Açık ki, Taliban, el Kaide, Tebliğ, Deobandilik gibi Ortadoğu ve Pakistan menşeli Selefi hareketler kontrol dışı bir şekilde Orta Asya'da faaliyet göstermektedir. Ayrıca Pakistan-Afganistan sınırında bulunan ve Selefi-Deobandi grupların kontrolünde eğitim veren çok sayıdaki medresede yüzlerce Orta Asya'lı öğrencinin eğitim görüyor olması da bölgedeki radikal İslamcı varlığına/tehlikesine işaret etmektedir (Bozbey: 2011: 39).

2 Gençlerin radikal dini gruplara katılımını etkileyen faktörler

Son zamanlarda meydana gelen terör olaylarının sanıklarına baktığımızda çoğu Orta Asyalı gençler olduğu dikkat çekicidir. Onlar bu eylemlerini din adına yaptıklarını söylemeleri ise düşündürücüdür. Gençlerin dini akımların özellikle radikal dini akımların hedefi haline gelmesinde aşağıdaki faktörler etkili olmaktadır.

2.1 Siyasi Faktör

Dini gruplar siyasi hoşnutsuzluğunu ifade etmenin yollarını arayan kitleler için bir alternatif sunmaktadır. Gencin hükümete ve devlete karşı duyduğu öfke, güvensizlik, devlete ve topluma yabancılaşma, ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmelerin inandırıcılığının kaybolması, bununla birlikte yaşanan ideolojik boşluk (Özellikle Sovyetlerin yıkılmasından sonra) gençleri farklı arayışlara itmiştir.

Bu hareketler özellikle de köylü kesimden gelen işsiz, düşük eğitimli, fakir –yani rekabetçi pazar ekonomisine sancılı bir geçiş süreci yaşayan toplumda sınıf atlama imkânı kısıtlı- gençlere hitap etmektedir. Ayrıca, otoriter bir rejime sahip olan Özbekistan gibi ülkedeki gençler siyasi memnuniyetsizliğini Hizbu't-Tahrir, Özbekistan İslami Hareketi ve benzeri İslami hareketler aracılığıyla ifade etmeye çalışmaktadırlar. Bu tür ülkelerde meşru muhalefet imkânlarının sınırlı olması, militan akımların işini kolaylaştırmaktadır. Bu yüzden küresel düzeyde özellikle Ortadoğu'da Irak ve Suriye'de yeni İslami radikalizm yani IŞİD/DEAŞ gibi hareketler kendilerine yayılma alanı bulabilirler. Bu tür bir durumda küresel güçler başta olmak üzere bölgesel aktörlerin etkilerinin ve güç projeksiyonlarının Orta Asya'da hissedilmesi kaçınılmaz olacaktır (Çaman ve Dağcı: 2014).

İslam dini, Orta Asya ülkelerinde, sadece dini hüviyete sahip değil, aynı zamanda siyasi özelliği de olan olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi İslam söyleminin yaygınlaşmaya başlamasına örnek olarak Tacikistan'daki İslami Doğuş Partisinin kanuni çerçevede tanınmasını söyleyebiliriz.

2.2 Ekonomik Faktör

Bağımsızlığını kazandığı günden beri Orta Asya ülkelerinin ekonomik anlamda belini doğrultamamış olması, işsizliğin çığ gibi büyümesi, eşitsizlik ve adaletsizlik ve yaşanan ekonomik krizler gençleri farklı arayışlara sürüklemektedir. Bağımsızlık sonrası Orta Asya ülkelerinde yaşanan ekonomik krizler ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik ve düşük maaş gibi bölgedeki ekonomik sorunlar, toplumdaki sosyal adaletsizlik ve çatışma alanlarının çoğalması dini radikal grupların işine gelmektedir. Yoksulluk bu gruplara yönelen rağbetin temel nedeni olarak görülebilir. Hizbut-Tahrir ve Tebliğ Cemaatini besleyen unsurların başında kırsal kesimdeki ekonomik gelişmeden, eğitim olanaklarından eşit pay alamayan, işsiz gençler gelmektedir. Ayrıca Rusya'daki Özbekistanlı işçi-göçmenlerin büyük çoğunluğu Hizbut Tahrir gibi radikal dini akımların pençesine düşmektedirler. Çünkü radikal dini gruplar gittikleri ülkelerde dışlanmış olan, aidiyet duygusu zayıf ve kimlik ve manevi yöndeki arayış içerisinde olan gençlerin bir çatı altında birleşmesini dini yönden kullanmaya çalışmaktadırlar. Özellikle son dönemlerde Orta Asya'da daha özeldir Tacikistan'da gençlerin radikal dini gruplara olan ilgisi artmaktadır. Bunu kötü sosyo-ekonomik durum ile ideolojik ve manevi boşluktan kaynaklandığı söylenebilir. Toplumdaki adaletsizlik ve hukuksal alandaki eşitsizlikten dolayı gençler adaleti ve gerçeği dinden aramaya yönelmektedirler (Babajanov: 2013: Regnum).

2.3 Eğitim Faktörü

Eğitim alanındaki yetersizlikler de dini radikal grupların yaygınlaşmasına etki etmektedir. Eğitim kurumlarının zayıflaması, etkinliğinin azalması, okullarda dini radikal gruplara karşı öğrencileri bilinçlendirme faaliyetlerinin yetersiz olması, kaliteli uzman kadronun azalması başlıca nedenler arasındadır. Gencin hayat gayesinin olmaması, güvensizlik, hayat tecrübesinin yetersizliğinden istifade eden dini gruplar, çok kolay bir şekilde kendi amaç ve çıkarlarını, gence aşılayabilmektedirler.

Okullardaki eğitim, gençlerin eleştirel düşünme, analiz etme ve yorumlama becerilerini geliştirememektedir. Böyle bir eğitim kurumunda yetişen gençler, toplumdaki yolsuzluk, yoksulluk ve diğer sorunların çözüm aracı olarak sadece dini görüyor olmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuç dini grupların gençleri kendi içlerine çekmelerini kolaylaştırmaktadır.

Yetersiz bilgilendirmeden dolayı okul öğrencileri arasında dini eğitim almak amacıyla medreselere rağbet çoğalmaktadır. Devlet kurumları radikal dini gruplara yönelik önlemleri almada yetersiz kalmaktadır.

2.4 Kültürel Faktör

Kültürel sorun olarak yaşam biçimlerinin değişmesi, manevi boşluk, kültürel değerlerin deforme olması genci bunalıma sürüklemektedir. Maddi değerlerin yanı sıra manevi değerlere duyulan ihtiyacı karşılamada mevcut eğitim sistemi, toplumsal ve kültürel yapı yetersiz kalmaktadır. Gençler manevi yöndeki bu boşluğu dini gruplara yönelerek telafi etmeye çalışmaktadırlar. Toplumdaki suçluluk oranının yükselmesiyle birlikte gençler arasında vurdumduymazlık ve merhametsizlik yaygınlaşmıştır. Dini grupların sosyal adaletsizliğe, yolsuzluğa, haksızlığa ve eşitsizliğe karşı çözüm olarak kendi öğretilerini sunmaları gençlerin ilgisini çekmektedir.

2.5 Sosyal faktör

Sosyal neden olarak aile kurumunun çözülmeye yüz tutması, ahlaki çöküntü, toplumsal eşitsizlik, haksızlık, dengesizlik gibi nedenler söylenebilir. Dini gruplar, bireyselleşmeye karşı çıkmaları, mensuplarına toplumsal aidiyet hissi bahşetmeleri, ekonomik destek sağlamaları ve yitirilmekte olan değerler olarak görülen bir dizi değeri –muhafazakarlık, dini değerler, ahlak, namus vs.- teşvik etmeleri sayesinde, hızla yoksullaşan ve sosyo-ekonomik sarsıntı geçiren bölge halkları için güvenli bir liman konumunda

görülmektedirler. Bu sosyal dayanışma ağlarından yararlanan en büyük gruplardan biri de bağımsız ekonomik gücü olmayan kadınlar ve gençlerdir (Bozbey: 2011: 43). Toplumsal sorunları protesto eden gençler, onlara "dini çözüm üreten" radikal grupları, tercih etmeye daha meyillidirler. Petersburg, saldırısını gerçekleştiren gencin yakınlarının ifadesine göre o dini vecibelerini yerine getirmeyen biri olarak bilinmektedir (Pochemu ekstermizm populyaren v Sredney Azii). Toplumsal tehlike ile dini faktör arasında sıkı ilişki vardır. Çünkü sosyal sorunlar nedenleri yaratır, din ise bu sorunlara barışçıl veya güç kullanma yoluyla çözüm sunmaktadır (Janbosinova: 2013: 167).

2.6 Göç Faktörü

Orta Asya'daki işgücü/iş bulma, çalışma ve istihdam amaçlı göçlerin temel sebepleri arasında sosyo-ekonomik yapının zayıf olması, güven arayışı, hızlı şehirleşme ve sanayileşme, sosyal yapıda ortaya çıkan değişiklikler sayılabilir. Özellikle işgücü göçüyle birlikte gençler arasında dini akımlara olan yönelim artmaktadır. Neden? Çünkü gençler göç ettikleri ülkede psikolojik ve hukuksal açıdan baskı altına alınmaktadır. Göç ettikleri ülkede onlar dışlanmakta, ötekileştirilmektedir. Din konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan, ekonomik olarak güçsüz ve manevi yönden arayış içinde olan gençler dinlerin doğruluğunu ya da yanlışlığını irdelemeden din adına söylenenleri olduğu gibi kabul etmektedirler (Babajanov, 2013: Regnum).

İş bulmak amacıyla kırsal kesimden şehir merkezlerine veya yurt dışına göç eden gençlerin düşük maaş karşılığında zor şartlarda çalışmaları, göç ettikleri ülkelerde kendilerini güvende hissetmemeleri, dışlanmaları dini radikal grupların işini kolaylaştırmaktadır. Orta Asya'da özellikle gençler arasında işgücü göçü Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'da yaşanmaktadır. Özellikle göç ettikleri toplumda dışlanan bireyler, farklı bir kültüre ve toplumsal yapıya geçiş sürecinde ortaya çıkan anomi durumunda duygusal tatmin bağlarını yitirdiklerinden, dini bağlarının daha fazla önem ve güç kazanacağı öngörülebilir. Buldukları ülkede dışlanmanın etkisiyle din bireylerde aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Diğer taraftan gençler arasında özellikle işgücü göçüyle Rusya'ya veya diğer yurt dışına çıkan gençler kendi ülkelerinde bulamadıkları dini özgürlüğe kavuşmaktadır. Çünkü ülkelerinde yasaklanmış olan bir takım dini kaynaklara iletişim ağındaki elverişli ortam sayesinde daha kolay ulaşabilmektedirler. Orta Asya gençlerinin IŞİD gibi yapılanmalara katılmasında Rusya gibi ülkeler bir geçiş bölgesi görevini üstlenmektedir (Zıkina: 2017). Günümüzde Suriye'de el-Kaide'nin uzantısı olarak bilinen El-Nusra'da, çok sayıda Orta Asyalı olduğu, özellikle IŞİD içerisinde Uygur, Özbek, hatta Kırgız gönüllülerin çok olduğu ve çok etkili oldukları bilinmektedir. Resmi kaynakların bildirdiğine göre şuan IŞİD saflarında 2400 Rusya, 300 Kazakistan ve 386 Tacikistan vatandaşı savaşıyor. Bunun dışında resmi olmayan kaynaklara göre 500 Özbekistanlı, 500 Kırgızistan (Saipov: 2015) ve 360 da Türkmenistan vatandaşı IŞİD'in saflarında yer almıştır.

Yukarıda vermeye çalıştığımız radikal dini grupların gelişmesine etki eden önemli bir diğer etkenleri jeopolitik (siyasi grupların devlete etkisi, etnik söylemler), sosyo-ekonomik (ekonomik eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk), devletin gençler üzerindeki etkili siyasetinin olmaması, kanunların işlevselliğinin kaybolması, sosyokültürel etkenler (kültürel, dilsel, dini, geleneksel ve etnik farklılıklar) ve haberleşme ağı (sosyal medya aracılığıyla yanlış ve etik dışı bilgilerin yayılması, bilgi kirliliği) olarak da tasnif edebiliriz. Orta Asya gençliği arasında radikal dini grupların yayılmasında din konusundaki bilgisizlik, gençler arasında manevi-eğitici programların olmaması, psikolojik dengesizlik, değer-dünya görüşü algısındaki değişim, radikal dini düşüncelerin aktif olarak ihraç edilmesi gibi nedenleri de gösterebiliriz (Janbosinova: 2013: 167).

Orta Asya ülkelerindeki sosyo-ekonomik durum, yüksek suç oranı, siyasi istikrarsızlık gibi nedenler radikalizme uygun zemin hazırlamıştır. Bunun farkında olan bazı ülkeler küçük çapta da olsa önlemler almaya çalışmıştır. Örneğin 2009 yılında çıkan yasa ile Tacikistan'da Selefi akımların faaliyetleri sınırlandırılmış ve Hanefi İslam anlayışı devletin resmi dini anlayışı olarak benimsenmiştir.

3 Gençlerin Kimlik Arayışında Din Eğitiminin Rolü

3.1 Gençlik ve Kimlik

Erikson'un (1994:155) ifadesiyle "çocukluğun en son evresi olan gençlik çağı", çocuk ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemidir. Bu dönemde bireyler, kimlik kazanma çabası içerisindeyler. Genç bireyler, sosyalleşme sürecinde çevresinde ve toplumda beğendiği kişiler ve özdeşim örnekleriyle özdeşim kurarak kimliğini şekillendirirler. Bu özdeşim örneği içerisinde din ve ideoloji de yer alır. Din bireye kimliğini kazanma sürecinde karşılaştığı problemleri çözmesinde yardımcı olur. Güven duygusu ve hayat felsefesi kazandırarak, "ben kimim" şeklinde başlayan varoluşsal sorunlarına cevaplar sunarak, kişinin kimliğinin kazanması sürecine katkıda bulunur. Bireyler dini yaşamasalar bile o dini değerlere kendilerini ait hissederler. Kendilerini o dini değerlerle tanımlarlar. Bir etnik grup için paylaşılan bir anlam sağlayan, bir dine bağlanma duygusu o grubun kimliğini güçlendirdiği gibi onların diğerlerine karşı kendilerini tanımlamalarına da imkan sağlar. Özellikle gurbette azınlık konumunda olan bireyler için din, kimlik tanımlamasında önemli bir unsurdur (Ayten: 2012).

Kişisel veya toplumsal varlığın kendi kendini bir şeyle özdeşleştirmek suretiyle algılayıp tanımlamasını ifade eden "kimlik" ya da "özdeşlik"; fert açısından bakıldığında, belli bir toplumsal ortamda veya bir sosyal grup içerisinde kişinin ayırt edici çeşitli özellikleri ve özü itibarıyla tanınmasını anlatırken, toplumsal bakımdan bir sosyal grubun veya toplumun yahut milletin kendi öz varlığının ötekinden ayrılığını simgelemektedir. Bu bakımdan, "bireysel kimlik", "şahsi kimlik", "grup kimliği", "toplumsal kimlik", "kültürel kimlik" veya "ulusal kimlik" "dini kimlik" gibi kimlik türlerinden söz edebiliriz.

Bu kimlik türlerinden dinin kazandırdığı dini kimlik, kişinin manevi ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra, bir gruba üye olma, güvenlik hissi, sosyal izolasyondan korunma, ekonomik imkanlar, eğitim ihtiyacının karşılanması gibi psikolojik ve sosyal faydalar da kazandırır. Bu pozitif faydaların artması aynı zamanda dini bağlılığı da güçlendirir (Peek 2005:2019' dan aktaran Ayten: 2012).

Hemen her toplumda ve tarihin tüm dönemlerinde, göçebelikten yerleşikliğe geçiş, kültür değişimleri, sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş, savaşlar, ekonomik gelişmeler ve değişimler, sanayileşme ve kentleşme, köyden kente göç, ülkeler ve kıtalar arası göçler, eğitim-öğretim ve iletişim alanındaki hızlı ilerlemeler ve globalleşme eğilimleri gibi çok çeşitli olgu, süreç ve etmenlerin tesiri altında toplumsal farklılaşma ve değişimdeki artış ve bunalım ve buna paralel olarak dini, mistik ve mezhebi eğilim ve hareketlerde gözlenen hızlanma, din referanslı kimlik arayışı süreçlerini de hızlandırmakta, bu arada kimlik kaymaları ve geçişlerde de artış görülmektedir. Böylece, alt gruplaşma, itizal, mezhepleşme, tarikatlaşma, yeni dini hareketler ve cemaatleşme olguları, dini faktörün yanı sıra grup kimliğine yapılan vurgu ve referansı da güçlendirmektedir (Coşkun: 2003).

3.2 Gençlerin Kimlik Arayışını Hazırlayan Faktörler

3.2.1 Gençte meydana gelen fiziki ve ruhi değişiklikler

Ergen, fiziki görünümüne ilişkin değerlendirme ve yargılara karşı aşırı duyarlıdır. Fiziki yapıdaki değişmelerle ilgili başkalarının değerlendirmeleri, gencin kimliğini oluşturmada önemli etken haline gelir.

Ergenlikte, ergenin kimlik arayışını etkileyen bir başka gelişme ise, soyut düşünme becerisinin kazanmasıdır. Çevresindeki tutarsız davranışları daha iyi ayırt eder, çelişkileri sezer ve büyükleriyle tartışmaya girer. Böylece genç kendine özgü bir ahlak anlayışı ve tutarlı bir değer sistemi oluşturmaya çalışır. Gencin soyut düşünme yeteneği, onun birtakım hususları sorgulamasına ve bu sorgulamalar sonucu kendine özgü bir hayat anlayışı ve meslek seçimi gibi kimliğini oluşturan önemli hususlarla karşı karşıya kalmasına neden olur (Kula: 2001: 57).

3.2.2 Bağımsızlık arzusu

Ergenlik dönemi genci, kendini daha iyi tanıyarak ve anlayarak bağımsızlığını kazanmak ister. Aynı zamanda gençteki zihni faaliyetlerdeki artış, olayları daha iyi anlamasına, kendini ve çevresini daha iyi değerlendirmesine neden olur. Bağımsızlık arzusuyla birlikte genç kendine yeni özdeşi modelleri bulur. Bunlar öncelikle yaşıtı, arkadaşları ve beğendiği öğretmen, bir sporcu, bir siyasi veya dini lider olabilir. Genç beğendiği kişi veya fikirleri örnek alarak davranışlarında, düşüncelerinde onlar gibi olmaya çalışır ve bu özdeşleşme faaliyeti, gencin kendi kimliğini kazanıncaya kadar devam eder (Kula: 2002: 45).

3.2.3 Sosyalleşme Süreci

Genç içinde bulunduğu toplumun bir üyesi olarak o toplumda belirli bir yer ve rol almak için çaba harcar; toplum içinde kendini tanıtmaya, kişilik sınırlarını belirlemeye, kim olduğunu, neye inanacağını, nelere değer verip bağlanacağını, amacının ne olması gerektiğini, özetle toplumdaki yerinin neresi olduğunu bulmaya çalışır (Kula: 2001:60). Genç, bu kimlik kazanma sürecinde sık sık yeni özdeşim örneklerine yönelir. Yönelindiği yeni özdeşim örnekleri gençte, kendine özgü giyim, davranış, inanç ve dünya görüşünü oluşturacak birtakım izler oluşturur. Bu izler gençte, oluşup bütünleştiğinde bir yandan kimliğini oluştururken diğer yandan da kişilikle toplum arasındaki tüm ilişkilerin temeli olan özerklik ve sorumluluk duygularını biçimlendirir.

3.3 Gençlik Dönemindeki Kimlik Arayışında Dinin Referans Alınması

Özellikle çevresinde olup bitenleri anlama, anlamlandırma ve belirli bir hayat anlayışını kazanma açısından ideoloji ve dini de özdeşim örneği olarak seçebilir. Çünkü din ve ideoloji, gencin kimliğini oluşturmada “Ben neyim, kimim?” sorularına cevap bulmak için başvurabileceği referans özelliğine sahiptir. Din ve ideoloji bir izah sistemi olması ve güven duygusunu kazandırması yönüyle gencin kimliğini oluşturmada katkıda bulunur.

Aynı zamanda din ve ideoloji gencin kimlik krizini çözümlenmede başvuracağı bir yol da olabilir. Çevresinde veya toplumda yeterli derecede özdeşim örneği bulamama veyahut da mevcut özdeşim örneklerinin genci tatmin edememesi onun din ve ideolojiye yönelmesine sebep olur. Böylece din ve ideoloji, kimlik krizinin atlatılarak, kimliğin oluşumunda referans özelliği taşır (Kula: 2001: 77).

Genç tarafından referans olarak kabul edilen din, gencin kendine ve başkalarına güven duygusu kazanmasında, öncelikle birtakım değerlerle bağlanmasında ve üstün olan, aşkın olan bir varlığa inanma duygusu etrafında bütünleşmiş fertlerle kaynaşmasında imkân sağlar. Din, gence birtakım değerler sunma ve aynı değerler, pratikler etrafında bütünleşen bir topluluk içinde bulunma imkanı sağlayarak gencin içinde bulunduğu toplumda kendisinin de bir yerinin, anlamının olduğu ve toplumdaki statüsünü belirlemede yardımcı olacağı fikrini kazandıracığından kendine güven duymasını sağlar (Kula: 2001: 79).

Genç, kimlik oluştururken dini referans olarak almakla hayat, varlık v.b. ile ilgili zihnine takılan birtakım hususlarda bilgiler edinir. Hayat nasıl başladı, ben nasıl dünyaya geldim, nereye gidiyorum, hayatın başlangıcı, sonu, hedefi ve manası nedir gibi sorularla hayatın temel dinamiklerini kavramak ister. Dinde mevcut inanç esasları ile “ferdin, cemiyet ve bütün alem içindeki yeri, bunlar karşısındaki durumu açıklanır. İnanç sistemiyle din, ferdin “anlama ve bilme” ihtiyacını, hiçbir varlık sahasını dışarıda bırakmayacak şekilde karşılar. Yine dindeki ahiret inancı ile “nereye gidiyorum” sorusuna cevap verilmeye çalışılır. Din aynı zamanda bir “yaşam tarzı” da teklif ettiği için doğumdan ölüme kadar kuşatır. Kendine göre hayat tarzı oluşturma çabasında olan genç, dinin ferde yaşam tarzı ile ilgili sunduğu bilgilerden yararlanarak hayat anlayışını oluşturmaya çalışır (Kula: 2001: 80).

3.4 Orta Asya Ülkelerindeki Din Eğitiminin Durumu

Dinin kimlik kazanmadaki etkisini ve Orta Asya’daki gençlerin radikal dini grupların pençesinde oldukları gerçeğini göz önüne aldığımızda din eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Gençler din konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları için çeşitli dini grupların din öğretileri altında farklı ideolojileri ve görüşleri benimsemektedirler. Her çeşit dini grubun görüşünün yaygınlaşması

toplumun birlik ve beraberliğini tehdit eder. Gençlerin din konusunda yetersiz bilgi sahibi olmaları, devlet eliyle verilen sağlıklı din eğitiminin olmaması ve halkın genel olarak din konusunda “dini okuryazar” olmamaları radikal grupların yayılmasına imkân sağlamaktadır.

Orta Asya’daki devletlerin hiçbirinde kurumsallaşmış bir din eğitiminden söz edemeyiz. Din eğitimine ilişkin faaliyetler henüz belirli bir resmi nitelik kazanmamıştır. Burada geçmişten beri süregelen devlet anlayışı, laiklik prensipleri, dinin görmezlikten gelinmesi veya toplumun manevi ihtiyacını gidermedeki dinin rolünün hafife alınması gibi nedenler din eğitiminin devlet eliyle sağlıklı şekilde verilmesini geciktirmiştir diyebiliriz. Orta Asya’nın en demokrat ülkesi olarak bilenen Kırgızistan örneğinden yola çıkarak din eğitiminin mevcut durumunu özetlemek mümkündür. Kırgızistan’da din eğitimi İlahiyat fakültelerinde, İslam Enstitülerinde ve medreselerde, cami ve mescitlerde, farklı yerleşim yerlerindeki geleneksel din adamlarının yönettiği evlerde yapılmaktadır. İlahiyat Fakültesi dışındaki tüm kurumlarda yürütülen eğitim-öğretim faaliyetinin iptidai düzeyde olduğu, dolayısıyla din eğitimi sisteminin bütünüyle Orta Çağ standartlarındaki metotlarla gerçekleştirildiği söylenebilir (Cihan: 2005: 113). Örgün ve yaygın din eğitimi veren birimlerin büyük çoğunluğunda, İslam’ın daha az akılcı olduğu iddia edilen Eş’ari yorumu ile ideolojik bağ taşıyan güncel fikri akımların egemen olduğu iddia edilebilir. Bunda hem müfredat programında Arapça ve Arap harfli klasik dini metinlerin ağırlıklı olarak yer alması, hem de öğretim elemanlarının tamamına yakınının Arap ülkelerinde eğitim görmüş olmaları belirleyicidir. Birinci derecede belirleyici olan ise dini eğitim veren kurumların kuruluş aşamasından başlanarak, eğitimin her kademesinde çeşitli Arap ülkeleri, zengin iş adamları ve sivil toplum kuruluşlarıncı finanse edilmesidir (Cihan: 2005: 124).

Kırgızistan örneğinde din eğitiminin genel durumunu düşündüğümüzde karşımıza birkaç soru çıkmaktadır. Din eğitimi verilen kurumlar (medrese, mescit-cami ve evler) hangi dini anlayıştaki eğitimi vermektedirler? Çünkü devlet din işlerine karışmadığı için bu alandaki denetim zayıf ve radikal dini grupların öğretileri bu kurumlarda öğretilmediğine kim garanti verebilir? Nitekim, Tebliğ Cemaati özellikle camilerde eğitim-öğretim faaliyetlerini etkin olarak yürütmektedir. Bunu denetleyen veya yaygın ve örgün din eğitimi alanındaki öğretim birliğini sağlayan mekanizma henüz oluşturulmadı. Din eğitimi alanındaki bu tür denetimsizlik tekrar toplumda çatışmaya, kaosa neden olabilir. Bütün bunları en aza indirmek için bölge ülkelerinin kendi ulusal değerlerine, geleneklerine ve jeopolitik durumuna uygun din eğitimi modelini benimsemeleri gerekmektedir. Çünkü devlet kontrolünde gelecek nesillerimize sağlıklı din eğitimi verilmediğinde bugün karşılaştığımız tablonun daha kötüsünü karşı karşıya kalabiliriz.

Genç nüfus potansiyeline sahip olan Orta Asya ülkeleri radikal dini grupların oluşturacağı tehlikeyi çok dikkatli analiz etmeleri ve bunun önlemlerini zamanında etkin bir şekilde almaları gerekmektedir. Yoksa radikal dini akımların pençesindeki gençler aynı zamanda bölgenin geleceği açısından potansiyel tehlike de oluşturabilirler. Bölgedeki sosyal adaletsizlik ve istismarlar, yoksulluk ve umutsuzluk, ahlaki çözümler, kültürel yozlaşmalar ve eğitim seviyesinin düşmesi ile kitlesel göç hareketlerinin yarattığı yalnızlaşma ve belirsizlik sürüp giderse, bununla birlikte sağlıklı din eğitimi devlet kontrolünde verilmezse, bölge gençliği gönüllü cihatçıların ve potansiyel intihar bombacıların tükenmez kaynağına dönüşmeyeceği ne malum.

4 Sonuç

Orta Asya ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal alanda değişimler ile baş etmek zorunda kalmışlardır. Bu değişim dini alanda da kendini göstermiştir. Özellikle Orta Doğu kaynaklı, Selevi-Vehhabi anlayışındaki radikal dini akımlar yaygınlaşmakta ve gençleri potansiyel cihatçı olarak kendi saflarına çekmeye devam etmektedirler. Radikal dini akımlar özellikle Orta Asya ülkelerindeki ekonomik kriz, yoksulluk, yolsuzluk, kültürel değerlerin yozlaşması, eğitim alanındaki fırsat eşitliğinin sağlanamaması gibi sorunlara çözüm olarak “Hilafeti kurmayı ve mevcut devlet yapılarını ret etmeyi” hatta yeri geldiğinde silahlı mücadele etmeyi önerebilmektedir. Bunları gençlerin kimlik arayışındaki özdeşim, aidiyet duygusunu tatmin etme, toplumda yer edinmesine aracılık etme gibi gencin temel ihtiyaçlarını dini yoldan karşılamak üzere yapmaktadır. Orta Asya ülkelerinde özellikle gençlerin radikal dini gruplara üye olmaları bölgenin geleceği açısından tehlike oluşturmaktadır. Olası bu tehlikeyi en aza indirmek için devlet eliyle din eğitiminin örgün eğitim içerisinde verilmesi gerekmektedir. Çünkü toplum özellikle gençler din konusunda bilgisizdirler. Din adına verilen her türlü bilgiyi eleştirmeden kabul etmektedirler. Devlet kontrolünde verilecek olan din eğitiminde “dini okuryazarlık” yetisini gelecek nesle kazandırılması gerekmektedir. Eleştirel bakış açısıyla din konusunda bilgi sahibi olacak bireyleri yetiştirmek artık çağımızın gereğidir.

Orta Asya ülkeleri kendi milli değerlerine uygun din eğitimi politikalarını ve bu politikayı uygulayacak din eğitimi uzman kadrolarını oluşturması gerekmektedir. Bunun yanı sıra gençlere din konusunda doğru bilgi verebilmek için önce bölgede kendi din adamlarını yetiştiren, dini eğitim veren kurumlar reform edilmelidir. Yurt dışından finanse edilen dini eğitim veren kurumların eğitim müfredatları, fiziki şartları ve öğretmenleri sıkı denetimden geçirilmelidir.

Kaynakça

- Ayten, A. (2012). Kimlik ve din: İngiltere’deki Türk gençleri üzerine bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 101-119.
- Babajanov, B. (2013). Postsovetskiy vahhabizm zanyal svoyu nishu v geopoliticheskom protivostoyanii, Moskova, Regnum.
- Bodur, H. E. (2004). Orta asya’da militan islamcı hareketler ve vahhabilik. *Dini Araştırmalar*, 7(20), 195-204.
- Bozbey, İ. A. (2011). Quo vadis Kırgızistan?: Sovyet sonrası Kırgızistan’da islami hareketler. *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 18-50.

- Cebeci, S. (2016). Kırgızistan'da dini durum ve Sovyet sonrası dini gelişmeyi besleyen etkenler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 103-117.
- Cihan, A. (2005). Kırgızistan'da din eğitimi veren kurumlar. *İslam Araştırmaları Dergisi*, 14, 111-124.
- Coşkun, A. (2003). Din ve kimlik. M.Ü. *İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 24(1), 5-23.
- Çaman, E. ve Dağcı, K. (2014). Özbekistan'da islam, siyasi sistem ve radikalizm. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 8-22. Dünya Bülteni, 14 Mart 2018.
- Erikson, E. (1994). *Identity: youth and crisis*. New York: W.W. Norton&Company.
- Janbosinova, A. C. (2013). Religiozniy faktor i sotsialniye riski Kazakistan'a i sredney azii. *Mejdunarodniy Jurnal Eksperimentalnogo Obrazovaniya*, No: 4.
- Jaynekova, A.I., Vaktori, (2018). Vilyayushie na vozniknovenie ekstermizma sredi molodyoji i vozmojne sposobi ih minimizatsii, <http://allrefrs.ru/4-1822.html>, (ET: 08.04.2018)
- Köstem, S. (2010). Orta asya ve kafkaslarda militan islam: el kaide etkisi. *Ortadoğu Etütleri*, 2(3), 181-204.
- Kula, M. N. (2001). *Kimlik ve din*. İstanbul: Ayışığı Yayınevi.
- Kula, M. N. (2002). *Gençlik döneminde kimlik ve din*. Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi, Ankara Okulu, Ankara.
- Malaşenko, A., Tsentralnoy, U. & İznutri, A. İ. (2015). <http://islamnews.tr>. (ET: 10.04.2018)
- Murakhhalilov, K., Mamataliev, K., & Mamaiusupov, O. (...) "Islam in the Democratic Context of Kyrgyzstan: Comparative Analysis", s. 50
- Pochemu ekstermizm populyaren v Sredney Azii; 18 Mayıs 2017. <http://voprosik.net/pochemu-ekstermizm-populyaren-v-srednej-azii/>, (ET: 08.04.2018)
- Saipov, Ş. (2018). Kirgizskie Vlasti ne mogut pomeshat vvezjayushim na voynu v Sirii, 3 Ocak 2015. <http://www.asiaterra.info>. (ET: 10.04.2018)
- Sana Zikina, K voprosu o religioznoy situatsii v Tacikistane, 17.06.2017. <http://kazanalytics.kz>. (ET: 10.04.2018)
- Ülger, İ. K. (2008). Orta asya'da radikalizm tehdidi: gerçek mi? efsane mi?, II. *Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi*, Bişkek.

Extended Abstract

The spread of radical Islam in Central Asian countries and the fact that the highest participation is among the youth, is something that closely relates to the future of the region. In addition, with the globalizing world the perception in the identity seek of youth is changing. Religion instils a sense of confidence and a life philosophy to a youngster seeking an identity, but if religion is not thought correctly, then it is possible to have undesired consequences. Studies indicate that following independence in Central Asian countries, the most popular subject among youth has become religion. Therefore, the positive and negative contributions of religion and religious education must be examined. In addition, it is another important matter to analyse the religious education to see which religion's education it is, what is the source and what tools are being used. In this context, our study will be looking to answer the following questions:

Does religion influence the search for identity by youngsters? To what extent are the effect of new religious movements on the formation of identity in young people? What is the harmful effect of religion on Central Asian youth and what effect does religion have on preventing this?

Uzbekistan Islamic Movement, Hizbu't-Tahrir, Islamic Rebirth Party like religious movements are influential on Central Asian youth, caused by political, economic and cultural factors in the orientation of youth to religious movements as well as the decline in the quality of education, increase in labor migration due to high unemployment rates in homecountries, adding youth's exclusion and overall identity crisis. In the Central Asian countries, where religious education is not part of state policy, this area is often abused as a result of inadequate supervision, as well as ignoring the fact that religious movements in the region are separating society from national values and traditions.

Religious groups offer an alternative for the masses looking for ways to express their political discontent. The anger, insecurity, and alienation of the government towards the government and the state, the loss of the credibility of the developments in the political, economic and social fields in the country, and the ideological gap that has taken place bring the young people closer to religious groups.

The economic woes in Central Asia after the independence and economic problems in the region such as corruption, poverty, unemployment and low wages, and the proliferation of social injustice and conflict areas in the society greatly assisted to the work of religious radical groups.

Additionally religious movements attract masses by producing religious solutions to social problems such as moral collapse in the society, social inequality, injustice, imbalance and separation of family ties. Religious groups provide safety for the peoples of the region, who are rapidly impoverished and socio-economic, thanks to their opposition to individualization, they grant their members a sense of social belonging, provide economic support, and promote a number of values that are seen as lost values like justice, honor, honesty, etc.

Additionally, young people who migrate from rural areas to cities or different counties are working in hazardous conditions receiving low wages, they do not feel safe in the countries they migrate, and their exclusion facilitates the work of religious radical groups.

Healthy religious education should be provided to young people who are in search of identity. Because religion instills a sense of self-confidence in the youth, it gives a sense of belonging in society and helps to make sense of life. Quality education given by the state which we mean by religious education. However, it is not possible to speak of an institutionalized religious education in any of the Central Asian states. In these countries, activities related to religious education have not yet become official. Here, we can say that the state's concept of secularism, the principles of secularism, ignoring the religion, or underestimating the role of religion in eliminating the spiritual need of society have delayed the healthy delivery of religious education by the hands of the state. It is possible to summarize the current state of religious education from the example of Kyrgyzstan, which is known as the most democratic country of Central Asia. Religious education in Kyrgyzstan is carried out in the faculties of theology, in the Islamic Institutes and madrasahs and mosques, in the houses run by traditional clergymen in different settlements. It can be said that the educational activities carried out in all institutions except the Faculty of Theology are at an elliptical level and therefore the system of religious education is carried out entirely by methods of the Middle Ages standards.

In this statement, we will emphasize the need to become aware of the need to have a healthy religious education that can correctly and sufficiently satisfy the search for identity, rather than ignoring religion which has an important place in the search for identity by young people. Because religion is the leading factor in ensuring the spiritual development of a person. If we fail to provide a healthy religious education to young people, the other radical religious movements actively operating in the area will continue to attract young people with poor or no religious knowledge.